

15

DALIS

**MEDIJŲ
VAIDMUO
VISUOMENĖJE**

TEMOS AKTUALUMAS

Kokį vaidmenį šiuolaikinėje visuomenėje atlieka tradicinės ir naujosios medijos? Kokią įtaką masinės komunikacijos priemonės daro kultūros, pasaulėžiūros, socialinių įpročių, individualių pomėgių formavimuisi, stereotipų kūrimui, kaip veikia kasdieninę tikrovę, keičia vertybes, kokią vietą medijų globalizacija turi pokyčiams visuomenėje? Sparčiai išpopuliarėjusios socialinės medijos transformuoja ne tik bendravimo kultūrą, tačiau tampa pilietiškumo ugdymo, demokratinį idėjų sklaidos įrankiu arba manipuliavimo priemone. Kaip susivokti šiuose technologijų amžiaus virsmuose? Turime atpažinti, kokį poveikį medijos daro visuomenei ir kiekvienam jos nariui.

METODINIAI SIŪLYMAI

Ši pamoka skirta *pilietiškumo pagrindų, etikos, lietuvių kalbos ir literatūros* mokytojams. Per kitų dalykų – istorijos, menų, informacinių technologijų – pa-

mokas su mokiniais taip pat gali būti nagrinėjama ir vertinama medijų įtaka, daroma per populiariąją kultūrą, diskutuojama dėl saugaus ir korektiško bendravimo internete ir informacijos apie asmenis viešojoje erdvėje teikimo ir kt.

TEORINĖ MEDŽIAGA

Medijų vaidmuo visuomenėje

Tradicinės ir naujosios medijos

Plačiąja prasme medijos – tai komunikacijos priemonės informacijai perduoti. Medijoms priskiriama audiovizualinė produkcija, internetas, žiniasklaida ir kt. (Audiovizualinių medijų žodynas).

Medijos yra *masinės komunikacijos* priemonės, t. y. jos sukurtos pasiekti kiek galima platesnę auditoriją. Štai keli pavyzdžiai: televizija, radijas, kinas, laikraščiai, žurnalai, knygos, skelbimų lentos, internetas ir kt. Medijų sąvoka apima ir asmeninės komunikacijos priemones (mobiliuosius įrenginius ir veiklą juose – atvaizdų, tekstinių žinučių siuntimą ir pan.), interneto pokalbių svetainės, tinklaraščius, socialinius tinklus.

Prieš porą dešimtmečių šalia tradicinių medijų įsivyravusios vadinamosios „naujosios“ medijos – internetas, mobilieji telefonai, skaitmeninė komunikacija – žaibiškai persmelkė daugumą asmeni-

nio, akademinio, politinio, ekonominio gyvenimo sferų. Šios naujosios milžinišku mastu išplėtė edukacijos, pramogų pramonės plėtos galimybes, asmeninės raiškos ir socialinių santykių horizontus, tapo nepamainomais resursais mokslinei tiriamajai veiklai.

Naujosios ir tradicinės medijos tapo mūsų gyvenimo dalimi. Be abejonės, jos daro galingą kultūrinį poveikį planetos žmonėms: medijų produktai informuoja mus apie tai, kas vyksta pasaulyje, yra pramogų šaltinis, leidžia bendrauti su didesne pasaulio bendruomene. Tačiau kartais jos gali sukelti tam tikrą sukrėtimą: tokie įvykiai kaip masinės komunikacijos priemonių įsibrovimas į privačią erdvę ar visuomenėje priimtų etikos normų pažeidimas primena žmonėms apie medijų galią ir skatina tapti labiau sąmoningais. Svarbu įsisąmoninti, jog medijoms persmelkiant visą aplinką verta apmąstyti savo santykį su jomis.

Medijų vaidmenys

Medijos atlieka skirtingus vaidmenis demokratinėje visuomenėje:

- renka informaciją, apdoroja ją, sistematizuoja, pateikia laikydamosi etikos normų;
- užtikrina nuomonių įvairovę;
- puoselėja bendražmogiškąsias vertybes, formuoja socialinius įpročius;
- padeda visuomenės nariams bendrauti vienas su kitu;
- prisideda prie brandžios visuomenės kūrimo;
- prižiūri, kad turintys galią – valdantieji, įvairios viešosios ir privačios

organizacijos, politinės, ekonominės struktūros – atsakingai naudotųsi įtaka. Medijos informuoja visuomenę apie galimus piktnaudžiavimo atvejus, šitaip užtikrina skaidrumą;

- suteikia platformą viešiesiems debatams, pilietinėms diskusijoms, iniciatyvoms ir palaiko demokratinį procesą;
- skatina kultūrinius mainus;
- padeda saugoti kolektyvinę atmintį, kultūros paveldą;
- išlaiko pusiausvyrą tarp piliečių teisės į privatumą ir visuomenės teisės žinoti;
- prisideda formuojant asmeninį ir nacionalinį tapatumą;
- užtikrina piliečių teisę į saviraiškos laisvę, žodžio laisvę.

Medijos mūsų aplinkoje

Medijų produktus naudojame dirbdami, ilsėdamiesi, studijuodami, pramogaudami – skirtingos medijos patenkina skirtingus poreikius. Naujienos iš viso pasaulio mus gali sieti kaip pasaulinę auditoriją. Globalią auditoriją sieja ir pramogų kultūra, populiarioji kultūra, kuri seniai peržengė šalių sienas. Šalia pramogų funkcijos reikia pabrėžti ugdymo funkciją, kuri darosi vis svarbesnė, jos įtaka didėja namuose, mokyklose. Įprastai žmonės yra linkę pasirinkti tokius informacijos šaltinius, medijų turinį, idėjas, kurios sustiprina jų pačių pasaulėžiūrą, vertybes, savęs supratimą. Knygos, TV, internetas ir kitos medijos suteikia daugybę informacijos, tad vienu iš esminių klausimų tampa jos patikimumas.

Medijos vis labiau praplečia tiek mūsų žinias apie pasaulį, tiek mūsų patirtį; vis daugiau žmonių įvairias patirtis susirenka per medijas, o ne išgyvendami, išbandydami patys. Medijos formuoja mūsų pomėgius, vartojimo įpročius.

Dažnai medijos skatina aktyvų dalyvavimą. Žmonės kartu žiūri TV, žaidžia žaidimus internete, eina į kiną. Medijų vartotojai (žiūrovai, klausytojai, skaitytojai) per įvairias medijas, kanalus, programas gali jaustis vienijančios bendruomenės dalimi. Socialiniai tinklai keičia šiuolaikinę bendravimo kultūrą. Medijos gali būti pasitelkiamos siekiant atnešti teigiamų demokratinų pokyčių, tačiau gali tarnauti kaip gąsdinimo, propagandos įrankis. Plėsdamos galimybes bendrauti nuotoliniu būdu ar jaustis didesnės skaitmeninės bendruomenės dalimi, jos didina socialinę atskirtį tarp aktyviai besinaudojančių medijomis ir tų visuomenės narių, kurie neturi priejimo ar informacinio raštingumo gebėjimų.

Kiekvienas žmogus turi savo santykį su medijomis, kuris apima diskusijas apie medijų pateikiamą informaciją, turinio pasirinkimą, vartojimo įpročius – kitaip tariant, medijų ir informacinio raštingumo įgūdžius. Šis santykis padeda mums užmegzti tam tikrą „dialogą“ su medijų tekstu – lyginame jį su savo turimomis patirtimis, požiūriu.

Medijos veikia ir darbo rinką: šioje sferoje nuolat sukuriamos naujos darbo vietos, daugelyje įstaigų auga informacijos vadybos svarba.

Medijos ir populiarioji kultūra

Populiarioji kultūra, smarkiai paveikta masinės komunikacijos priemonių, persmelkia mūsų kasdienį gyvenimą. Anksčiau žiniasklaida labiau orientavosi į žinių, informacijos pateikimą, tačiau plečiantis vartotojiškumui vis labiau iškilo pramoginis formatas. Pastaraisiais dešimtmečiais didelis dėmesys čia skiriamas pramogoms. Tai susiję ir su globalizacija, nes daugelis pramoginių produktų skirti tarptautinei rinkai (pavyzdžiui, įvairūs realybės, talentų šou).

Populiariosios kultūros atstovai kurdami savo įvaizdį prisiima tam tikrus vaidmenis ir siunčia daugybę skirtingų žinučių apie kultūros vertybes. Jie gali skatinti sakyti tiesą, užtušuoti ar išryškinti socialines problemas, pateikti konkretų pavyzdį apie tai, kas turėtų būti laikoma vertybe. Vienas populiariosios kultūros bruožų – vartotojai lengvai susitapatina su jos herojais bei jos propaguojamomis vertybėmis, peršama mintis, kad pats gali tapti žvaigžde ar bent jau visapusiškai vadovautis žvaigždžių pavyzdžiu. Tačiau populiarioji kultūra neturėtų būti pagrindinė elgesio ir pasaulėžiūros mokytoja. Populiariosios kultūros pavyzdžius verta analizuoti kritiškai ir atskirti įvaizdį nuo jį įkūnijančio asmens.

Medijos ir stereotipai

Medijos, atspindėdamos pasaulį, neišvengiamai jį supaprastina. Žiniasklaida negali perteikti viso situacijos konteksto, todėl naudoja atrankos ir supaprasti-

nimo metodus, o tai atveria kelią stereotipams formuotis.

Tarptautinių žodžių žodyne *stereotipas* apibrėžiamas kaip visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors objekto vaizdinys. Kitaip tariant, tai paviršutiniškas reiškinių vertinimas, grupei žmonių lyg „užklijuota etiketė“. Stereotipai dažnai kelia įtampas visuomenėje, skatina neigiamą nuostatą prieš kai kurias žmonių grupes ir net veikia mūsų elgseną. Nors visi stereotipai yra apibendrinimas, ne visi apibendrinimai yra stereotipai. Stereotipai dažniausiai būna itin supaprastinti įsivaizdavimai, plačiai paplitę kai kuriose visuomenėse. Tai tarsi kultūrinės mitologijos, egzistuojančios tam tikroje visuomenėje, atkartojimas.

Medijos pristato įvairių socialinių vaidmenų modelius, daro įtaką bendroms socialinio elgesio kategorijoms: nuo stiliaus, laisvalaikio, pomėgių elementų iki mūsų požiūrio į kitas tautas ir kitų žmonių požiūriui į mūsų tautiečius, grupuodama pagal demografines ir kultūrines charakteristikas. Socialiniai santykiai iš dalies netgi yra palaikomi nusistovėjusio supratimo arba stereotipų, kuriuos apie žmonių grupes formuoja medijos. Ypač ryškus medijų vaidmuo formuojant nuomonę apie lyčių vaidmenis. Atlikta nemažai tyrimų, analizuojančių medijų pristatomus moterų ir vyrų įvaizdžius, ypač televizijos programose ir reklamoje. Nors pastebima tam tikrų pokyčių, vis dėlto populiariausiu laiku televizijos

laidose vyrai vaizduojami dažniau nei moterys. Šios yra jaunesnės nei vyrai ir paprastai atlieka pagalbininkų vaidmenis – pvz., dažnai populiarios programos vedėjas yra vyras, o jam talkina simpatiškos, seksualios merginos. Taip perteikiamas tam tikras vertybinis požiūris.

Taip pat labai paplitę rasiniai ir etniniai stereotipai, kurie galioja nepaisant dešimtmečių trukusių pastangų juos išrauti, pradedant judėjimu už žmogaus teises, baigiant dabartinėmis iniciatyvomis propaguoti multikultūrizmą.

Stereotipai lengviau priimami tais atvejais, kai medijų vartotojas neturi asmeninės patirties apie jų skleidžiamą žinią. Kad sugriautų stereotipus, žmogus turi susipažinti su kitų medijų teikiama informacija, ugdyti kritinio mąstymo gebėjimus ir analizuoti alternatyvas. Taip pat svarbu naudotis medijomis lauant stereotipus.

Detalesniam įsigilinimui į medijų ir stereotipų santykį galima pasinaudoti pamokos „Medijos ir stereotipai“¹ medžiaga.

Medijos – istorinio paveldo ir nacionalinio tapatumo saugotojos

Medijos vaidina svarbų vaidmenį formuojant tautinę tapatybę, stiprinant nacionalinę vienybę. Medijų įtaka kultūrai vis auga.

¹ <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/perziura/2988>

„Galima sakyti, jog internetas tapo mūsų atminties tęsiniu ir saugykla. Kasdien naudodamiesi paieškos sistema Google vis mažiau stengiamės įsiminti ir savo atmintį deleguojame naršyklei. Ji tampa tarytum bendromis mūsų visų smegenimis. Taip internetas pasidarė svarbia istorinių bei asmeninių faktų ir pasakojimų saugykla, kuri formuoja mūsų kultūrinę ir individualią atmintį, formuoja mūsų asmeninį ir nacionalinį tapatumą“ (norintiems gilintis išsamiau siūlome pažiūrėti Kosto Kajėno ir Monikos Midverytės parengtą portale „Bernardinai.lt“ skelbiamą vaizdo įrašą „Medijų raštingumas. Nacionalinis tapatumas ir medijos“¹).

Socialiniai tinklai – pilietiškumo ugdymo platforma

Tinklo auditorija nebėra pasyvus skaitytojas ar naršytojas, bet imasi aktyvaus vaidmens įvairiose diskusijose, kuria turinį, dalijasi, komentuoja. Tad būtent čia, tapdami skaitmeninės bendruomenės nariais, galime atrasti naujų socialinių galimybių.

Pastaraisiais metais sparčiai išpopuliarėję socialiniai tinklai laikomi naujingu ir nepakeičiamu naujienų šaltiniu, bendravimo priemone, kuri padeda greitai gauti įvairios informacijos, skatinti pilietinį sąmoningumą, diskusijas, plėsti kultūrinį akiratį. Lietuvoje tai labai paveiki priemonė paskleisti žinią greitai, norint pakviesti dalyvauti akcijoje, renkant parašus peticijoje ar kviečiant į renginius, dalijantis nuomonėmis.

Tad socialinės medijos, pavyzdžiui, *Facebook*, *Instagram* ar kt. naudojamos ne tik dalytis informacija su draugais – skelbti nuotraukas ar atnaujinti profilio būseną, tačiau tapo nepamainoma priemone ir politikams skleisti savo viziją, įvairioms institucijoms pranešti apie savo veiklą. Žiniasklaidos priemonės, transliuodamos savo žinias, taip pat labai aktyviai naudojasi socialiniais tinklais.

Socialiniai tinklai padeda greitai, operatyviai pateikti naujausią informaciją čia ir dabar. Kaip žinoma, jie tapo vienu svarbiausių variklių skleidžiant žinią apie demokratinius judėjimus, sukėlusius „Arabų pavasarį“. Socialiniai tinklai padėjo ne tik bendrauti judėjimo dalyviams tarpusavyje, pranešti apie renginius, demonstracijas, bet ir informuoti pasaulį.

Socialiniai tinklai gali tapti propagandos įrankiu

Tačiau socialiniai tinklai gali tapti propagandos įrankiu. Su socialinėmis medijomis Artimuosiuose Rytuose susijusi kita tendencija – pasiskelbusios Islamo valstybės informaciją skleidžia per žiniasklaidą, ypač socialinius tinklus. Islamo valstybės (jungtinės Irako ir Sirijos ISIS organizacijos) teroristai naudoja socialines medijas kaip propagandos įrankį. Tad čia kyla klausimai: Ar dera žiniasklaidos priemonėms rodyti tokius ISIS platinamus vaizdo įrašus, nuotraukas, kuriose rodomi susidorojimai? Ar tai padeda demokratijos sklaidai, ar sėja

baimę ir propaguoja teroristinės organizacijos ideologiją?

Žiniasklaida, saviraiškos laisvė ir demokratija

Žiniasklaida, saviraiškos laisvė ir demokratija. Žiniasklaida suteikia žmonėms informaciją, kad jie laisvai ir savarankiškai galėtų susidaryti savo nuomonę įvairiais klausimais. Kartais susiduriame su dilema: ar saviraiškos laisvė, noras informuoti turi ribas, kas jas apibrėžia?

Prieš keletą metų iškilo WikiLeaks fenomenas. WikiLeaks organizacija skelbėsi sieianti sukurti teisingumą ir ginti saviraiškos laisvę publikuodama įslaptintus duomenis. Viena vertus, tai leido visuomenei sužinoti apie neteisėtus veiksmus, tačiau kita vertus, sukėlė grėsmes JAV karių, kurie kaunasi užsienio teritorijose, saugumui bei visuomenės pasitikėjimui savo valstybės pareigūnais, kitų valstybių pasitikėjimui JAV kaip partnere.

E. Snowdeno atvejis. Informacinių technologijų specialistas E. Snowdenas turėjo priėjimą prie slaptos JAV Nacionalinio saugumo agentūros (NSA) informacijos. 2013 m. jis su slaptais dokumentais iš tuometinės savo tarnybos vietos išvyko į Honkongą ir pradėjo viešinti informaciją apie NSA sekimo programas. Jo atskleisti duomenys visame pasaulyje sukėlė pasipiktinimą dėl JAV šnipinėjimo mastų.

Tiek WikiLeaks, tiek E. Snowdeno vykdytų įslaptintų dokumentų pavie-

šinimo atveju kyla klausimai: Geros ar blogos įtakos tai turėjo demokratijai? Kiek jų veikla pasitarnavo demokratijai?

¹ <http://www.bernardinai.lt/tv/laidu-ciklas/mediju-rastingumas#laida/1178/mediju-rastingumas-nacionalinis-tapatumas-ir-medijos>

Klasės: 11–12
Trukmė: 3–4 pamokos

Mokinių pasiekimai

1. Nusakyti demokratinės žiniasklaidos principus ir paaiškinti nepriklausomos žiniasklaidos vaidmenį demokratinėje valstybėje.
2. Atsirinkti ir kritiškai vertinti informaciją, pateikiamą įvairiais informacijos kanalais (laikraščių, televizijos, radijo, interneto portalų, socialinių tinklų).
3. Paaiškinti, kas yra mąstymo stereotipai ir kaip jų išvengti.
4. Apibūdinti, kas būdinga šiuolaikinei kultūrai ir šiuolaikinei visuomenei, aiškintis, kurios vertybės yra pastovios, o kurios kinta. Vertinti populiariosios kultūros pozityvius ir profesionalius aspektus ir įžvelgti galimas paviršutiniškumo apraiškas.

Mokymosi uždaviniai

1. Mokiniai pasidalys savo patirtimi ir išklause pranešimo paaiškins, kokį vaidmenį medijos atlieka keičiantis visuomenės socialiniam ir kultūriniam gyvenimui.
2. Diskutuos, išklausys kitų ir argumentuos, kodėl medijos ir socialiniai tinklai gali daryti teigiamą arba neigiamą poveikį: ugdant pilietiškumą, saugant nacionalinės tapatybės paveldą, skatinant

arba stabdant demokratinį procesą visuomenėje, skleidžiant stereotipus ir galimą propagandą.

3. Sukurs įtikinamo pobūdžio straipsnį, lankstinuką arba vaizdinę pateiktį ir parodys, koks reikšmingas medijų vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje bei koks būtų gyvenimas be jų.

Priemonės

Mokytojui reikalingos IKT priemonės pristatyti vaizdinę pateiktį (1 priedas). Diskusijų grupėms reikalingi keli kompiuteriai arba išmanieji telefonai su interneto prieiga vaizdo medžiagai peržiūrėti. Įsivertinimui turi būti pateikta dalijamoji medžiaga spausdinta arba elektroniniu formatu (2 priedas).

MOKYMOSI VEIKLOS

1. Pamokos pradžioje prašoma įsivaizduoti, kad *pusė klasės* mokinių namie turi visas šiuolaikines informacines priemones, o *kita dalis* klasės gyvena nuošalia me kaime ar net didmiesčio bute, tačiau neturi nei televizoriaus, nei kompiuterių su interneto prieiga, nei išmaniųjų telefonų, nei spaudos, nei radijo imtuvų. Užduodami atvirojo tipo klausimai: *Jei turite visas informacijos priemones, kokias medijų pateiktas aktualias temas norėtumėte aptarti su klasės draugais ir šeimos nariais? Kada suvokiate ir jaučiate, kad esate didesnės auditorijos (pvz., visos šalies žiūrovų) dalis? O jei neturite prieigos prie šiuolaikinių informacijos priemonių ar reikalingų įgūdžių jomis naudotis, kokias grėsmes, jūsų nuomone, kelia skaitmeninė atskirtis? Jei neturite prieigos prie interneto, kokių paslaugų negaunate, kokia informacija tampa neprieinama? Kaip užtikrinti informacijos prieigą visiems ir kodėl tai svarbu galvojant apie pokyčius visuomenėje?*
2. Teorinės medžiagos **vaizdinę pateiktis**. Mokytojas pristato (10–15 min.) pranešimą „Medijų vaidmuo visuomenėje“ (žr. 1 priedą), iš kurio mokiniai gaus informacijos, reikalingos tolesnei diskusijai. Įvardijamas diskusijos tikslas: išanalizuoti ir visapusiškai įvertinti medijų vaidmenį ir įtaką įvairioms visuomenės gyvenimo sritims.

3. Mokiniai suskirstomi į 5 darbo grupes – 1, 2, 3, 4 ir 5 žurnalistų ratelį. Taikomas mokymo(si) metodas „Žinių ratelis“ (žr. *Ugdymo metodus*).

Diskusija „Žurnalistų 1-ajame ratelyje“: **Kokios laidos pačios populiariausios ir kas lemia jų populiarumą?** Diskusija organizuojama pagal mokymo(si) metodą „Žinių ratelis“ (žr. *Ugdymo metodus*). Mokinių darbo grupė nagrinėja potemę *Medijos ir populiarioji kultūra* (žr. *Teorinę medžiagą*). Užduodami įvadiniai klausimai, kurie paskatins diskusiją ir padės nenukrypti nuo temos: *Kokias žinote pramogines laidas, kurios populiarios tarptautiniu mastu, yra parengtos pagal tą patį modelį? Kokios lietuviškos pramoginės programos galėtų būti joms atsvara ir ne mažiau populiarios?*

Mokiniai kviečiami pažiūrėti Marijono Mikutavičiaus atliekamos dainos „Aš tikrai myliu Lietuvą“ vaizdo **įrašą**¹ ir atsako į klausimus: *Kokios vertybės pristatomos? Kiek prie žinios veiksmingumo prisideda, kad ją perduoda žinomas atlikėjas? Ar tai daro poveikį, ar sustiprina žiūrovo nacionalinę tapatybę?*

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=-3bH-pnp9xwI>

Diskusija „Žurnalistų 2-ajame rate-lyje“: Kokie vyrai ir moterys įvaizdžiai yra stereotipiniai ir kaip jie formuo-jami? Diskusija organizuojama pagal mokymo(si) metodą „Žinių ratelis“ (žr. *Ugdymo metodai*). Kita mokinių grupė nagrinėja potemę *Medijos ir stereotipai* (žr. *Teorinė medžiaga*). Kad diskusija „įsižiebtų“, jiems siūloma pažiūrėti šiuos trumpus vaizdo įrašus:

LRT televizijos intelektualaus koman-dinio žaidimo „Auksinis protas“ **anonsas**¹ (apie vyro įvaizdį);

Laidos „Padėkime augti“ reportažą „Kaip laidos vedėjai Laurai sekasi vesti laidas?“² (apie moters įvaizdį, pakanka peržiūrėti iki 4.10 min.);

Lietuvos žmogaus teisių centro vaizdo įrašą „Eksperimentas vertimas“³ apie kitos rasės stereotipus).

Užduodami įvadiniai klausimai: Ko-kias žinias nori perteikti šie pavyzdžiai? Diskutuodami atkreipkite dėmesį į lai-dos pobūdį, pavadinimą, laidos vedėjų parinkimą (pvz., amžiaus ir lyties atžvil-giu), aprangos stilių, pristatymą, atribu-tus, kurie siejami su laida. Kurie prane-šėjo (-os) bruožai išryškunami ir kodėl? Kokius rasinius stereotipus stengiasi sulaužyti vaizdo įrašo kūrėjai? Disku-tuodami taip pat atkreipkite dėmesį į ži-nios autorius, veikėjus, dalyvaujančius laidoje, jų reakcijas, elgesį.

Diskusija „Žurnalistų 3-ajame rately-je“: Ką reiškia saviraiškos laisvė ir de-

mokratija, ar viešai galima skelbti apie viską? Diskusija organizuojama pagal mokymo(si) metodą „Žinių ratelis“ (žr. *Ugdymo metodai*). Trečioji mokinių gru-pė nagrinėja potemę „Žiniasklaida, savi-raiškos laisvė ir demokratija“ (žr. *Teorinė medžiaga*). Kad mokiniai aktyviai daly-vautų diskusijoje, mokytoji siūloma parodyti jiems šią vaizdinę medžiagą:

• J. Assange⁴ ir E. Snowdeno⁵ nuotrau-kas ir paklausti, ar mokiniai žino, kas yra šie žmonės:

• informacija apie „WikiLeaks“ veiklą pateikta teorinėje medžiagoje (4 p.). Mokiniais galima pasiūlyti ieškoti pa-pildomos informacijos apie „WikiLeaks“ internete. Vienas iš šaltinių apie „Wiki-Leaks“ galimybes ir pavojus, kurį galima siūlyti nagrinėti, yra filosofo Leonido Donskio pasisakymas „„WikiLeaks“ – už ir prieš“⁶.

Užduodama įvadinis klausimų, kurie padės „įžiebt“ diskusiją: Kaip manote, ar įslaptintų dokumentų paviešinimas daro gerą ar blogą įtaką demokratijai? Kaip vertinate E. Snowdeno atvejį da-bartinių įvykių kontekste? Kiek jo veikla pasitarnavo demokratijai? Aptarkite santykį tarp demokratijos ir saviraiškos laisvės, surašykite „už“ ir „prieš“, vėliau pristatykite diskusijos rezultatus.

Diskusija „Žurnalistų 4-ajame rately-je“: Kam tarnauja socialiniai tinklai – pilietiškumo ugdymui ar propagandai? Ketvirtoji mokinių grupė nagrinėja po-

temes „Socialiniai tinklai – pilietiškumo ugdymo platforma“ ir „Socialiniai tinklai gali tapti propagandos įrankiu“ (žr. *Teorinė medžiaga*). Diskusija organizuoja-ma pagal mokymo(si) metodą „Žinių ra-telis“ (žr. *Ugdymo metodai*). Užduodami įvadiniai klausimai: Ar žinote pavyzdžių, kai socialiniuose tinkluose skleidžiama informacija skatino pilietiškumo nuos-tatas? O kur paskelbta informacija turė-jo ideologinį atspalvį, reiškė propagan-dines idėjas?

Konkretnesni įvadiniai klausimai: Kaip manote, ar dera žiniasklaidos priemo-nėms rodyti pasiskelbusios Islamo vals-tybės (Irako ir Sirijos ISIS organizacijos) vaizdo įrašus, nuotraukas, kuriose vaiz-duojami susidorojimai? Ar tai padeda demokratijos sklaidai, ar sėja baimę ir provokuoja teroristinės organizacijos atsaką į JAV karių veiksmus? Diskutuo-jama ratelyje.

Diskusija „Žurnalistų 5-ajame rately-je“: Ar būtina saugoti praeities paveldą ir kodėl? Penktoji mokinių grupė nagri-nėja potemę „Medijos – istorinio pavel-do ir nacionalinio tapatumo saugotojos“ (žr. *Teorinė medžiaga*). Diskusija orga-nizuojama pagal mokymo(si) metodą „Žinių ratelis“ (žr. *Ugdymo metodai*). Mokiniai raginami pasvarstyti apie me-dijų turinį Lietuvoje: Kiek skirtingų po-žiūrių galite rasti apie tautos savimonės ugdymą? Kiek apie tai diskutuoja politi-kai, mokslininkai, kultūros kūrėjai ir kiti?

Kokios medijos tai padeda skleisti?

Kad diskusija būtų pakurstyta, moki-niams galima pateikti daugiau informa-cijos:

• pavyzdžiui, Annos Dolgov straipsnis apie Gulago istorinį muziejų Rusijoje, kuris priverstas užsidaryti „Russia's Gu-lag Museum Shuts Doors Amid Moun-ting State Pressure“⁷, publikuotas leidi-nyje „The Moscow Times“, 2015 m. kovo 3 d;

Tomo Porterio straipsnis „Russia: As Perm-36 Gulag Museum is Forced to Close its Doors 'Novorossiia' Museum to Open“⁸, publikuotas „International Business Times“, 2015 m. kovo 4 d.;

¹ https://www.youtube.com/watch?v=HU-AOC8K8_ug

² <https://www.youtube.com/watch?v=E-wAi6KHJYck>

³ <https://www.youtube.com/watch?v=qNX1256eVw8&t=152>

⁴ http://lt.wikipedia.org/wiki/Julian_Assange

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Snowden

⁶ http://www.donskis.lt/v/lt/1/1/_/538

⁷ <http://www.themoscowtimes.com/article.php?id=516920>

⁸ <http://www.ibtimes.co.uk/russia-perm-36-gulag-museum-forced-close-its-doors-no-vorossiia-museum-open-1490496>

• arba parodyti vaizdo įrašą, kaip griau-
dami muziejai Irake ir istorinės švento-
vės, bibliotekos Timbuktu (Malyje)

BBC News reportažą „*Why does Islamic State destroy ancient history? - Explained in 60 secs*“¹, publikuotą 2015 m. gegužės 21 d.;

CNN reportažą „*Preserving Timbuktu's treasures*“², publikuotą 2013 m. sau-
sio 30 d.

Probleminis klausimas: *Kodėl autori-
tariniai režimai, teroristinės jėgos naikina istorinį, nacionalinį paveldą?*

Po diskusijų „Žurnalistų rateliuose“
mokinių grupių atstovai pristato klasei
diskutuotą temą bei diskusijos rezulta-
tus.

Pastaba: kitas šio metodo organizavi-
mo būdas, kai kiekviename „Žurnalistų
ratelyje“ aptariamos iš eilės visos pen-
kios diskusijų problemos ir bendrai ap-
tariami jų sprendimo būdai.

Apibendrinamoji užduotis po disku-
sijos. Siūloma mokinių grupėms apmąs-
tyti diskusiją ir reflektuoti savo dalyva-
vimą joje (2 priedas).

Skiriama savarankiško darbo (namų)
užduotis, kad mokiniai praktiškai pri-
taikytų per diskusiją išgirstas mintis ir
žinias apie medijų vaidmenį visuome-
nėje. Štai keli apibendrinamosios už-
duoties pavyzdžiai:

• Įsivaizduoti situaciją ir parašyti
straipsnelį „Gyvenimas be interneto, bi-
bliotekų, spaudos, televizijos, muziejų

atrodytų kaip...“ (galima rašyti pusiau
rimtai, pusiau juokais). Toks „gyvenimas
iki interneto“ daugeliui žmonių tebėra
realybė. Kaip sužinotume apie įvykius
pasaulyje? Kaip priimtume sprendimus
(už ką balsuoti, ką pirkti, kuo domėtis)?
Kokių medijų labiausiai trūktų? Ką pra-
rastų visuomenė?

• Parengti lankstinuką ar vaizdinę pa-
teiktą „Skelbiama socialinė pilietinė ak-
cija...“ Mokiniai pristato, jei jie kada nors
prisidėjo skleidžiant žinią apie tokią
akciją socialiniuose tinkluose, o galbūt
patys buvo surengę ar norėtų surengti
tokią iniciatyvą, kaip vykdytų informa-
cijos sklaidą.

¹ [http://www.bbc.com/news/world-mid-
dle-east-31660944](http://www.bbc.com/news/world-mid-dle-east-31660944)

² [https://www.youtube.com/watch?v=Vm-
1JLibsn5Q](https://www.youtube.com/watch?v=Vm-1JLibsn5Q)

LITERATŪRA

1. Mik Rummet. Prieiga per internetą:
[https://mik.statensmedierad.se/fin-
na-analysera-kritiskt-vardera-informa-
tion](https://mik.statensmedierad.se/fin-na-analysera-kritiskt-vardera-informa-tion).

2. Making Change. Nordic Examples of
Working Towards Gender Equality in
the Media. Maria Edström & Ragnhild
Mølster, eds. Nordicom, 2014.

3. Media education. A Kit for Teachers,
Students, Parents and Professionals.
UNESCO, 2006.

4. Understanding Media and Culture: An
Introduction to Mass Communication.
Jack Lule, Lehigh University. Saylor fo-
undation. Prieiga per internetą:
www.saylor.org.

5. James W. Potter. Media Literacy,
2005. Sage publications.

6. Good Media Literacy. National Policy
Guidelines 2013–2016. Publications of
the Ministry of Education and Culture,
Finland, 2013.

7. Media and Information Literacy. Cur-
riculum for Teachers. UNESCO, 2011.

8. Pedagogies of Media and Information
Literacy. UNESCO, 2012.

9. Media and Information Literacy and
Intercultural Dialogue. International Cle-
aringhouse on Children, Youth and Me-
dia. Nordicom, 2013.

9 PRIEDAS

Struktūruoti klausimai: diskusijos grupėje įsivertinimas

Grupės pavadinimas

Mokinio vardas, pavardė

Ką supratau diskutuodama (-as) grupėje apie medijų vaidmenį: trys svarbiausi dalykai

1

2

3

Koks mano vaidmuo dalyvaujant diskusijoje: trys svarbiausi gebėjimai „žurnalistų ratelyje“

1

2

3

Kokią įtaką man daro medijos ir socialiniai tinklai: trys svarbiausi dalykai

1

2

3